

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

PROFESIJNÝ A KARIÉROVÝ RAST
pkrmpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PaedDr. Iveta Háberová

Zážitkové hodiny literatúry na základnej škole

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov

2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PaedDr. Iveta Háberová

Kontakt autora: Základná škola, Toplianska 144, 080 06 Raslavice
haberova@zs-raslavice.sk

Názov OPS/OSO: Zážitkové hodiny literatúry na základnej škole

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: PhDr. Zlata Hlebová

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

literárna výchova, hodnota umeleckého textu, umelecký zážitok, estetika umeleckého textu, estetický zážitok, metóda vyučovania, zážitkové vyučovanie, kľúčové kompetencie žiaka

Anotácia

Práca predstavuje popis osvečenej pedagogickej skúsenosti. Je zameraná na zážitkové hodiny literárnej výchovy v ročníkoch 5. – 9. (ISCED 2), ktoré boli v praxi overené a umožnili žiakom nielen získať pozitívny vzťah k literatúre a k čítaniu, ale aj zdvihnúť ich sebavedomie a priblížiť sa k pochopeniu zložitých medziľudských vzťahov. Počas celej vyučovacej hodiny boli žiaci aktívni, tvoriví a asertívni.

OBSAH

Úvod	
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	6
1.1 Zážitková pedagogika.....	6
1.1.1 Zážitok	7
1.1.2 Reflexia	8
1.1.3 Čo sme sa naučili.....	8
1.1.4 Realizácia	8
1.2 Špecifikácia cieľovej skupiny.....	8
1.3 Ciele a kompetencie žiaka	8
2 ZÁŽITKOVÉ HODINY LITERÁRNEJ VÝCHOVY – metodická časť.....	10
2.1 Organizačná štruktúra vyučovacej hodiny.....	10
2.2 Čítanie literárneho textu.....	11
3 ZÁŽITKOVÉ HODINY LITERÁRNEJ VÝCHOVY – praktická časť.....	12
3.1 Rozprávka.....	12
3.1.1 Štruktúra vyučovacej hodiny – Cisárové nové šaty	12
3.2 Epická báseň	17
3.2.1 Štruktúra vyučovacej hodiny – Turčín Poničan	17
3.3 Lyrická báseň	21
3.3.1 Štruktúra vyučovacej hodiny – Nehaňte ľud môj	21
3.4 Dráma.....	24
3.4.1 Štruktúra vyučovacej hodiny – Cyrano z predmestia.....	25
Záver	27

ÚVOD

V našom súčasnom živote sme svedkami pomalého strácania morálnych a spoločenských hodnôt. Je potrebné, v rodine aj v škole, vstúpiť tieto hodnoty žiakom. Jednou z ciest je aj literárna výchova, pretože prostredníctvom svojich príbehov nám ponúka mnoho vzorov pozitívneho správania a konania. Učiteľ tento presun nedosiahne len pasívnym odovzdávaním vedomostí, ale musí podnietiť žiaka k priamemu riešeniu problémov literárnych postáv. Jednou z foriem takéhoto vyučovania je aj zážitkové vyučovanie, ktoré pomáha žiakom prekonávať nechuť sa učiť a vedie ich k aktívnemu poznaniu a sebapoznaniu, ale aj k novým vedomostiam.

Vychádzali sme zo základného pedagogického dokumentu – Štátneho vzdelávacieho programu (ŠVP) pre slovenský jazyk a literatúru ISCED 2 oblasť Jazyk a komunikácia, kde sa okrem iného konštatuje, že cieľom literárnej výchovy nie je strohé podávanie informácií žiakom, ale najmä nácvik modelových situácií prostredníctvom zážitkových metód. ŠVP tak stanovuje dve paralelné cesty – kognitívnu a komunikatívno-zážitkovú. Žiaci kľúčové kompetencie získavajú a rozvíjajú cez čítanie, interpretáciu textu, verbalizáciu vlastného čitateľského zážitku a verejnú prezentáciu textu¹. Škola by tak mala ponúknuť žiakom priamu prípravu na reálny život.

Práca je rozdelená do troch častí. V teoretickej časti, ktorá tvorí prvú kapitolu práce, sa zaoberáme pojmom zážitková pedagogika a zážitkové učenie. Druhá a tretia kapitola, tvoria jadro našej práce. Kým v druhej kapitole podávame všeobecné návody zážitového vyučovania literatúry, tretia kapitola predstavuje praktické ukážky vyučovacích hodín literárnej výchovy v ročníkoch 5. – 9. ZŠ v Raslaviciach formou zážitkového učenia.

Cieľom tejto práce je ukázať, akým spôsobom je možné vyučovať literárnu výchovu, aby žiaci získali kladný vzťah k literatúre, dokázali porozumieť umeleckému dielu a prekonali nechuť k učeniu.

---

¹ PETRÍKOVÁ, D. et al.: *Štátny vzdelávací program. Slovenský jazyk a literatúra*. (Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia). Príloha ISCED 2. Bratislava : ŠPÚ, 2009, s. 9. [online]. Dostupné na internete: <<http://www.statpedu.sk>> [cit. 2012-10- 20].

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Zážitková pedagogika

Zážitková pedagogika je nový moderný pedagogický smer, ktorý zatiaľ nie je zaradený do súboru pedagogických odvetví. Svoje zaradenie ešte len hľadá. Je natoľko nový, že sa mu ani v jazykovej oblasti nevenovala pozornosť, preto popri pojmu zážitková pedagogika sa používa aj pojem zážitkové učenie ako forma organizácie vyučovania a vyučovacia metóda².

Pod pojmom zážitkové učenie rozumieme spôsob učenia, pri ktorom sa zážitky využívajú na učenie. Podstatou takého učenia nie je teda suché odovzdávanie vedomostí učiteľom, ale cez vlastnú iniciatívu, osobnú a citovú aktivitu je žiak schopný vyjadriť vlastné myšlienky. Zo širšieho hľadiska môžeme povedať, že každé vyučovanie prináša žiakovi určitý zážitok. Niekedy je to pozitívny zážitok (napríklad úspech pri ústnej odpovedi), niekedy negatívny (neúspech, trauma zo zlej známky). Z užšieho hľadiska ide o vedomé vytváranie vyučovacích žiackych aktivít, ktoré sú postavené na zážitku a vedú k aktívnemu prístupu k získavaniu vedomostí a zručností. Každý žiak prichádza k poznaniu aktívne cez vlastný autentický zážitok, pričom zážitok je len prostriedok k poznaniu, nie je cieľom. Zážitkové učenie prebieha v autentických situáciách z bežného života, v ktorých málokedy existuje len jedno správne riešenie a sme nútení hľadať ďalšie alternatívne postupy k riešeniu. Je to výchova a príprava na skutočný život.

Zážitková pedagogika alebo zážitkové učenie vychádza z podobných princípov ako je Kolbova teória učenia. Vychádza z konkrétneho zážitku, pokračuje veľmi dôležitou reflexiou zážitku, ktorá má potrebu učiť sa novým poznatkom a ich aplikáciu v praxi, čím sa vyvolajú nové zážitky.

Obrázok č.1: Kolbov cyklus popisuje etapy poznávania v rámci zážitkového vyučovania (podľa: Brestenská, B. s. 127)

² Brestenská B. a kol.: Premena školy s využitím informačných a komunikačných technológií. Košice. Vydavateľstvo Elfa, s.r.o., ISBN 978-80-8086-143-8 s.127

Aj napriek tomu, že zážitková pedagogika sa prevažne aplikuje na prírodovedné predmety, môžeme ju využiť aj v humanitných predmetoch, akým je aj literárna výchova. Porozumenie umeleckého textu sa prehĺbuje cez zážitkovosť a mnohé psychologické výskumy dokazujú, že trváce vedomosti získavame vtedy, ak učenie je spojené s emocionálnym zážitkom učiaceho sa.

Aj obsahom tvorivej dramatiky ako vyučovacej metódy je rovnako učenie zážitkom, ktoré zahŕňa poznávanie sociálnych vzťahov a dejov a je založené na skúmaní, poznávaní a chápaní medziľudských vzťahov, situácií a vnútorného života ľudí³. Sú to podobné významy, ktorými je možné označiť spôsob učenia, prostredníctvom ktorého dieťa poznáva svet okolo seba cez osobný zážitok, vlastnú skúsenosť, cez emócie a vlastnú aktivitu. Ide o zážitkový, na princípoch pedagogického konštruktivismu založený proces rozširovania a prehĺbovania poznania.⁴

1.1.1 Zážitok

V celom svojom živote sa stretávame s rôznymi zážitkami, pozitívnymi i negatívnymi. Slovo zážitok v ponímaní žiakov často vytvára nesprávnu predstavu. Ak zadáme žiakom úlohu vyrozprávať/napísať svoj zážitok, napríklad z letných prázdnin, takmer všetci žiaci opisujú nejakú činnosť, ktorú v danom čase vykonali, ale nie to, čo prežili.

Wikipédia definuje zážitok ako „každý duševný jav, ktorý človek prežíva. Je vždy vnútorný, subjektívny, citovo sprevádzaný, je zdrojom osobnej skúsenosti, hromadí sa celý život a utvára jedinečné duševné bohatstvo človeka.“⁵ Škola takisto prináša množstvo zážitkov, pozitívnych i negatívnych. No predmetom zážitkového vyučovania sú len pozitívne zážitky. To znamená, že ak žiak na vyučovacej hodine dokáže vyriešiť nejakú úlohu na základe svojich schopností, zručností, ale aj vedomostí, dochádza k pocitu spokojnosti a úspechu. Vďaka tomu je motivovaný do ďalšej práce, k ďalšiemu učeniu sa.

Každý zážitok má určité vlastnosti⁶:

- Je neprenositel'ny, vlastný danému človeku. Tú istú udalosť prežíva každý človek rôznym spôsobom.
- Zážitok sa dá popísať, nedá sa definovať.
- Je neopakovateľný a jedinečný, viaže sa k danej udalosti.
- Je komplexný t.z. vychádza zo samotnej existencie človeka, ktoré nemožno chápať len ako racionálnu bytosť.
- Neodeliteľný od obsahu, čo znamená, že prežívajúci človek je spätý s prežívajúcou udalosťou.

Človek získava zážitky nielen tým, že prežíva niečo vo svojom živote, ale aj v spojení s umením. Umelecký a estetický zážitok dokáže človeka potešiť, povzbudiť a zlepšiť náladu. Literatúra ako umenie prispieva k takémuto zážitku.

---

³ Machková E.: Úvod do studia dramatickej výchovy. Praha, Artama, 1999, ISBN

⁴Brestenská B. a kol.: Premena školy s využitím informačných a komunikačných technológií. Košice. Vydavateľstvo Elfa, s.r.o., ISBN 978-80-8086-143-8 s.127

⁵ <http://sk.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1%C5%BEEitok>

⁶ Jirásek I.: Vymezení pojmu zážitková pedagogika. In: Gymnasion, 2004, č. 1, s. 6 – 16.

1.1.2 Reflexia

Základným prvkom zážitkovej pedagogiky alebo zážitkového učenia je reflexia (vedenie o vedení). Tento pojem môžeme charakterizovať z niekoľkých hľadísk. Z hľadiska filozofie je to vyšší stupeň vedomia a duchovnosti, premýšľanie o vlastnom zážitkovom prúde a procesoch vlastného vedomia. V oblasti pedagogiky sa pod týmto pojmom rozumie vyhodnotenie na konci pracovného procesu⁷.

Reflexia je chápaná ako spätná väzba žiakov na danú aktivitu bezprostredne po jej ukončení. Môže prebiehať ako diskusia. Žiaci sa vyjadrujú k tomu, čo sa im páčilo resp. nepáčilo, ako sa cítili, čo prežívali. Naučia sa hodnotiť seba, ale aj svojich spolužiakov, dokážu prijímať kritiku.

Cieľom tejto fázy zážitkového vyučovania je naučiť žiaka, aby si uvedomil, v čom je dobrý a čo ho teší na jednej strane a čo ešte nedokáže urobiť na strane druhej.

1.1.3 Čo sme sa naučili (Formovanie abstraktných konceptov a zovšeobecnení)

V tejto časti zážitkového vyučovania môže žiakom zhrnúť, aké skúsenosti a zážitky sme nadobudli prostredníctvom prežitých aktivít. Na ich základe môžeme pristúpiť k novým poznatkom – vedomostiam, ktoré z toho vyplývajú. To, čo si žiak „zažije“, si zapamätá na dlhšie obdobie.

1.1.4 Realizácia

Posledným pilierom zážitkovej pedagogiky alebo zážitkového vyučovania je realizácia, pod ktoru rozumieme to, čo sa naučili, by mali realizovať v reálnom živote. To znamená, že na základe získaných skúseností môže žiak planovať nasledujúcu činnosť, ktorý mu prináša ďalší zážitok.

1.2 Špecifikácia cieľovej skupiny

Práca je určená pre pedagogických zamestnancov, primárne pre podkategóriu učiteľ pre nižšie stredné vzdelávanie (ISCED2) s aprobáciou predmetu slovenský jazyk a literatúra, sekundárne pre každého pedagogického pracovníka.

Hlavnou cieľovou skupinou sú žiaci 5. – 9. ročníka základnej školy alebo žiaci 1. – 4. ročníka osemročných gymnázií.

1.3 Ciele a kompetencie žiaka

Hlavným cieľom mojej práce je ponúknuť metodické spracovanie zážitkových hodín niektorých tém literárnej výchovy, ktorá je súčasťou obsahu vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a

---

⁷ <http://sk.wikipedia.org/wiki/Reflexia>

literatúra. Práca obsahuje štyri témy, ktoré zastupujú jednotlivé literárne druhy, a to: rozprávku, epické dielo, ktoré je veršované, lyrickú báseň a dramatický žáner – muzikál.

Vymedzenie kompetencií žiaka

Na jednotlivých vyučovacích hodinách žiaci získavajú nasledovné kompetencie:

Kognitívne kompetencie:

- Spôsobilosť učiť sa sám aj v skupine.
- Spôsobilosť formulovať a riešiť problémy.
- Základná orientácia v literárnych druhoch a žánroch.
- Pochopenie negatívneho a pozitívneho v medziľudských vzťahoch.

Komunikačné schopnosti a spôsobilosti:

- Schopnosť sformulovať a vyjadriť svoj vlastný názor.
- Spôsobilosť verbálne aj neverbálne vedieť vyjadriť vôľu a city.
- Spôsobilosť odovzdávať vlastné poznatky a skúsenosti.
- Schopnosť argumentovať.

Kompetencie k učeniu:

- Spájať vedomosti z jednotlivých vzdelávacích oblastí a vedieť ich využiť.

Intrapersonálne a interpersonálne spôsobilosti:

- Schopnosť pracovať v skupine, chápať význam skupinovej práce a svojej úlohy v nej, spolupracovať pri riešení zadanej úlohy.
- Schopnosť tolerancie.
- Schopnosť empatie.
- Spôsobilosť akceptovať skupinové hodnoty a názory.
- Schopnosť porovnať svoje výsledky s výsledkami ostatných členov skupiny.
- Schopnosť vytvárať si vlastný hodnotový systém.
- Spôsobilosť kriticky sa vyjadrovať k nedostatočnej práci v skupine.

2 ZÁŽITKOVÉ HODINY LITERÁRNEJ VÝCHOVY – METODICKÁ ČASŤ

Literatúra má priestor, aby žiakom (čitateľom) umožnila rozprávať nielen príbehy a v nich skryté rôzne radosti a trápenia života, ale aj ich viesť k priamemu jednaniu riešenia úloh a k jeho samostanému rozhodovaniu, a to na príkladoch, ktoré približujú život ako taký. Skutočne hodnotný literárny text by mal byť v prvom rade latkou umenia, až potom latkou učiva. Esteticko-umelecká zložka je vo vzťahu ku kognitívnej vždy nevyhnutne dominantná⁸.

Zážitkové hodiny literárnej výchovy sú pripravené tak, aby žiaci vyvíjali vlastnú iniciatívu a aktivitu, aby v daných situáciách boli zaangažovaní, aby dokázali vyjadriť svoje vlastné myšlienky. Vyberáme si také umelecké texty, „ktorých témy, príbehy, postavy a riešenia učinkujú vo vedomí žiaka ako modelová vzorka toho, čo sa rozkladá v morálke, v hodnotách a v názoroch súčasnej spoločnosti ako norma.“⁹

2.1 Organizačná štruktúra vyučovacej hodiny

Organizačná štruktúra takejto hodiny v porovnaní s tradičnou hodinou je odlišná. Je výhodou, ak takéto hodiny sa vyučujú v bloku. Ak nie, tak je dobre, aby tieto hodiny boli za sebou v rámci jedného týždňa. Čítanie, vytvorenie emócií, reflexia si vyžaduje väčšiu časovú náročnosť. Na druhej strane aktivujú žiaka počas celej vyučovacej hodiny.

Na hodinách je potrebné vytvoriť príjemnú pracovnú atmosféru srdečnosti, priateľstva, otvorenosti, dôvery, ale aj akceptovania iného názoru či postoja. Povýšenosť a nadradenosť učiteľa na takýchto hodinách neumožní žiakom, aby boli uvoľnení a prirodzení, a preto tam nemá miesto a opodstatnenie. Len vtedy žiak bude pri týchto aktivitách otvorený a bez najmenšieho problému vyjadrovania toho, čo si myslí. Hodiny literatúry sa tak stávajú hodinami, keď žiak prechádza od „musím to prečítať“ ku „chcem to čítať“.

Keďže hlavnú úlohu v zážitkovom vyučovaní má žiak, ktorý prežíva dané zážitky, je potrebné, aby trieda mala menší počet žiakov. Na našej škole som takéto hodiny zážitkového vyučovania realizovala v triedach s počtom žiakov okolo dvadsať. Výhodné sú ešte menšie skupiny žiakov: dvanásť – šestnásť.

Veľmi často sme využívali skupinové vyučovacie metódy a metódy a techniky tvorivej dramatiky – diskusiu, debatu, brainstorming, hranie roly, a to buď na úplnom zobrazení t.z. žiak zastupuje postavu v rôznych polohách jej správania, alebo len v určitých častiach, napríklad pohybom a podobne¹⁰. Ďalšími metódami, s ktorými sme sa na týchto hodinách stretli, boli

---

⁸ Rusňák R.: Štruktúrnosť verzus mimoštruktúrnosť v didaktickej interpretácii. IN: Inovácie vo vyučovaní jazyka a literatúry. Prešov 2008. s.103, ISBN 978-80-8068-795-3 s. 163

⁹ Žemberová V.: Inovácie a metódy vyučovania literatúry. IN: Inovácie vo vyučovaní jazyka a literatúry. Prešov 2008. s.103, ISBN 978-80-8068-795-3

¹⁰ Bekéniová, L.: Metodické námety na tvorivú dramatikú v škole. Prešov. Metodické centrum Prešov. 2001. ISBN 80-8045-235-0 s. 11

základné metódy vyučovania a výchovy – vysvetľovanie, práca s literatúrou (učebnicou, umeleckým textom), ale aj metódy, ktoré sú typické pre iné predmety – kreslenie mapy (výtvarná výchova, zemepis), tvorivé písanie – sloh.

2.2 Čítanie literárneho textu

Literárny text by mal byť kvalitný. Je samozrejmosťou, že v rámci literárnej výchovy nebude možné pracovať s každým textom, ktorý nám ponúka učebnica, preto výber je na učiteľovi. Na svojich hodinách literárnej výchovy pracujeme najmä s týmito žánrami:

- rozprávka (5. ročník – napríklad: O dvanástich mesiačikoch, Škaredé káčatko),
- balada, bájka (6. ročník – napríklad: Išli hudci horou, Zuzanka Hraškovie, O vrane a líške),
- poviedky pre deti a mládež (7. ročník),
- vedecko-fantastická literatúra (7. ročník),
- epické a lyrické básne,
- dramatické žánre.

Ak žiaci majú prežívať životy svojich literárnych postáv, musia literárny text prečítať tak, aby sa im dostal „pod kožu“. Je dobré, ak text je prečítaný niekoľkokrát. Prvé čítanie mi ponúka pocit z toho, čo počujem. Žiak získava určité pocity, napríklad pocit nehy a lásky, ale aj pocit nenávisti a podobne. Druhé čítanie prenecháme žiakom. Pri tomto čítaní žiaci text už sledujú v učebniciach alebo na papieri (na tabuli), pričom si podčiarkujú slová alebo slovné spojenia, ktoré sú pre nich neznáme.

3 ZÁŽITKOVÉ HODINY LITERÁRNEJ VÝCHOVY - PRAKTICKÁ ČASŤ

3.1 Rozprávka

Veľký priestor pre zážitkové vyučovanie literárnej výchovy ponúka rozprávka, s ktorou sa žiaci stretávajú už od malička. V rámci školského vyučovania sú to hlavne hodiny čítania na I. stupni v ročníkoch 1. – 4. a v piatom ročníku. Rozprávka, ktorá bola pôvodne určená pre dospelých, tak otvára dvere deťom, aby rozmýšľali o živote, jeho hodnotách a vzťahoch medzi ľuďmi, o dobre a zle, pretože ponúka širokú rozmanitosť tém a prejavov ľudského správania. V rozprávke víťazí dobro nad zlom, múdrosť nad hlúposťou, skromnosť nad povýšenosťou.

Na hodinách literatúry v piatom ročníku sme zážitkové vyučovanie realizovali pri viacerých rozprávkach. Ako príklad môžeme uviesť slovenskú ľudovú rozprávku O dvanástich mesiačikoch¹¹ alebo autorskú rozprávku H. CH. Andersena Škaredé káčatko. V posledom školskom roku sme hodiny obohatili o Dickensovú Vianočnú legendu a rozprávku H. CH. Andersena Cisárové nové šaty. S týmito literárnymi predlohami sa v učebniciach literatúry nestretáme, ale učebnica nie je záväzná pre učiteľa a na našich hodinách žiaci dostanú možnosť si vybrať, ktorú rozprávku chcú čítať. Nie vždy ich výber je zhodný s ukážkami z učebnice Literárna výchova 5.

3.1.1 Štruktúra vyučovacej hodiny – Cisárové nové šaty

Téma: Autorská rozprávka – H. CH. Andersen: Cisárové nové šaty

Ročník: piaty

Ciele vyučovacích hodín:

- Kognitívny – spozná morálne a spoločenské hodnoty, naučí sa pracovať v skupine, vie definovať žáner rozprávky.
- Afektívny – rozvinie sa pozornosť a počúvanie žiakov, rozvíja schopnosť reflexie a sebareflexie, rozvíja tvorivosť žiakov, rozvíja sebedomie žiakov.
- Psychomotorický – vie pracovať s knihou, vyhľadávať informácie, práca s IKT.

Čas: 4 - 5 vyučovacích hodín

Text rozprávky sme rozdelili na niekoľko častí, ktoré číta učiteľ. Na prvej vyučovacej hodine zmotivujeme žiakov najprv prípravnými hrami a cvičeniami, potom nasleduje čítanie a zážitková fáza vyučovacej hodiny.

Motivácia:

Vyjadrenie komplimentu

---

¹¹ Pozri: Bekéniová L.: Projektové vyučovanie a tvorivá dramatika. Prešov. Metodické centrum Prešov, 2005. ISBN 80-8045-397-7. s. 19 - 30

Každý žiak dostane papier, na ktorý má napísať o svojom spolužiakovi milú výpoveď týkajúcu sa oblečenia. Po napísaní si papieriky vymenia, aby si to prečítali. Nasleduje krátky rozhovor o pocitoch, ktoré im navodili tieto vety.

Čo sa žiaci naučili: Na vyučovacej hodine sa vytvorí príjemná atmosféra. Žiaci si uvedomia, že každý z nich má určitú hodnotu, je chválený a akceptovaný. Neodeliteľnou súčasťou je aj radostná atmosféra, ktorá vzniká na základe niektorých výpovedí. Žiaci získavajú prvý pozitívny impulz do svojej práce.

Audiencia u cisára č. 1 - hra na „kráľovský trón“¹²

Priestorove usporiadanie triedy: lavice posunieme dozadu a zo stoličiek vytvoríme divadelné rady tzv. aditórium. Pred tabuľou je trón (učiteľská stolička), na ktorú si sadá cisár (vybrať zo žiakov, ak sú žiaci nespeli, do role cisára vstupuje učiteľ). Vysvetlíme žiakom, čo znamená slovo audiencia resp. poprosíme šikovného žiaka, aby slovo našiel v elektronickom slovníku. Zistenie napíšeme na tabuľu:

Audientia – je latinské slovo, ktoré označuje úradné, oficiálne prijatie u vysoko postavenej osobnosti napríklad: u kráľa, u hlavy štátu, u cisára.

Žiaci sa posadia na stoličky a postupne bez slova a po jednom prichádzajú k cisárovi, bez slova ho pozdravia a sadajú si naspäť na svoje miesta. Do tejto aktivity sú zapojení všetci žiaci.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia správne postoj, ktorý je dôležitý pri komunikácii, aby hlas bol čistý, bez šelestu, no zároveň signalizuje, že je sebavedomým a vyrovnaným človekom. Dôležitý je nielen z psychickej stránky, ale aj z fyzickej, pretože umožňuje, aby dobre pracovali všetky vnútorné orgány. Zároveň sa naučia ovládať jazyk (nerozpávať).

Reflexia: Nasleduje krátka reflexia danej aktivity. Žiaci hodnotia seba, ale aj druhých spolužakov. Hodnotenie začínajú slovami Páčilo sa mi....., tým v nich podnecujeme to pozitívne, čo je v človeku. To ešte neznamená, že nesprávne resp. negatívne hodnotenia si nevšimame. Naučíme ich, že cez vlastné chyby sa môžeme takisto učiť.

Čítanie textu rozprávky (je dobre, ak text číta učiteľ): Prečítame prvé vety, v ktorých sa dozvedáme o záujme cisára.

*Dávno-pradávno žil na svete cisár, a ten sa tak rád parádil, že na drahé šaty utrúcal všetky peniaze. Na jeho kráľovskom dvore sa neprestajne konali všelijaké oslavy, hostiny, rád mal aj slávnostné sprievody a každý deň chodil do divadla, len aby sa pred svetom mohol ukázať v nových šatách. Cisár sa prezliekal niekoľko ráz za deň a vždy do krajších a honosnejších šiat. Zatiaľ čo ostatní panovníci sa často radili so svojimi ministrami, tento cisár sa najčastejšie zo všetkého prezliekal.*¹³

Zážitková fáza: Žiaci sa dozvedeli, že najväčšou láskou cisára boli šaty.

Audiencia u cisára č. 2 - módna prehliadka:

Do tejto aktivity - módna prehliadka sú zapojení všetci žiaci. Žiaci si majú predstaviť, že majú na sebe oblečené nejaké šaty. O aké šaty pôjde, rozhodne ťahanie z klobúka, do ktorého učiteľ pripraví toľko papierikov, koľko je žiakov v danej skupine (triede). Na papierik napíše, aké šaty majú predstavovať. Napríklad rovnošatu zdravotnej sestry, policajta, vojaka, letca, pracovníčky v banke, rúcho biskupa, svadobné šaty, plesové šaty, pyžamo a podobne. Po jednom prichádzajú opäť pred cisára, na pokyn sa zastavia a predvádzajú pred cisárom šaty.

¹² Pozri Grochová E.: Prax detského prednesu. Prešov. Metodické centrum Prešov, 2000. ISBN 80-80-45-176--1

¹³ <http://citajmedetom.pravda.sk/klasicke-rozpravky/clanok/19423-cisarove-nove-saty/>

Každý žiak si svoj „model“ moderuje sám. V prípade, že žiak dokáže pohybom (pantomímou) daný model šiat zahrať, nepotrebuje moderovať. Ostatní žiaci sa snažia správne uhádnuť, o aké šaty ide.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci začnú objavovať individuálne schopnosti svojich spolužiakov, ale aj seba samého (neraz sú prekvapení). Rozvíjajú komunikačné schopnosti a schopnosť parafrázovať pohybom.

Reflexia: Žiaci hodnotia danú aktivitu.

Diskusia:

Nasleduje diskusia na tému Šaty robia človeka. Pri diskusii zmeníme priestorové usporiadanie triedy. Stoličky poukladáme do kruhu, aby žiaci počas diskusie na seba videli. Na tabuľu napíšeme žiakom otázky, na ktoré by mali v diskusii odpovedať:

Čo si ako prvé všimneš na spolužiakovi, učiteľovi apod.?

Sú pre teba šaty dôležité?

Charakterizujú šaty povolanie človeka? Ak áno, ktoré povolania?

Môžem odevom klamať? Ako?

Myslíte si, že môžeme odevom prejavovať svoje myšlienky?

Zároveň máme pripravené metodické pokyny diskusie, podľa ktorých sa žiaci počas diskusie správajú (tieto pravidlá si žiaci tvoria sami na začiatku školského roka na hodine slohovej výchovy).

- Neskáčene druhému do reči.
- Kým niečo povieš, rozmysli si to.
- Počúvame druhých.
- Dáme možnosť každému, aby v diskusii prehovoril.
- Nepožívame neslušné slová, gestá, ani druhých neurážame.
- Ak niekto nechce nehovoriť, nemusí.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia vyjadrovať svoje názory a akceptovať názory svojich spolužiakov, naučia sa naslúchať ostatným, čo predpokladá byť pozorný a sústredený, naučia sa byť ticho.

Reflexia: Žiaci hodnotia danú aktivitu.

Druhá vyučovacia hodina pokračuje čítaním textu rozprávky (nasleduje dlhší text, žiaci sa pohodlne usadia a počúvajú):

V kráľovskom meste bolo veľmi veselo, takmer každý deň doň prichádzali vzácne cudzokrajné návštevy. Raz prišli do mesta dvaja podvodníci, ktorí o sebe tvrdili, že sú výborní tkáči a vedia utkať prekrásnu látku, akej niet na svete páru. Vraj tá látka má nevídané vzory a žiari tými najjasnejšími farbami. A navyše je aj zázračná, lebo ju uvidia len múdri ľudia. Žiaden hlupák ani človek, ktorý nie je hoden svojho postavenia, tú krásnu látku nikdy neuvidí. To je dobré, pomyslel si cisár, budem mať nové šaty a ešte sa aj dozviem, kto z mojich ministrov dostáva zadarmo plácu, kto je múdry a kto hlúpy. Hneď mi tú zázračnú látku musia utkať! V paláci im prideli veľkú sieň, do nej postavili dva tkáčske stavy, a tí dvaja sa tvárili, že usilovne pracujú. Lenže na stavoch nemali vôbec nič – ani nitku, ani kúsoček látky. Každý deň požadovali na prácu najjemnejšie hodvábné nite a rýdze zlato. Tie si skryli do vreciek a od rána do večera sedeli pri tkáčskych stavoch.

Zážitková fáza: Konkurz (horúca stolička)

Žiaci v tejto zážitkovej fáze si zvolia jedného alebo dvoch žiakov, môže to byť aj učiteľ (záleží od zloženia triedy), ktorí sú v úlohe tkáčov. Ostatní žiaci sú konkurzovou komisiou, ktorá vyberá tkáčov do práce. Tkáč alebo tkáči si sadnú doprosiedka na stoličku a komisia (žiaci) ho spovedajú. Toto spovedanie spájajú s problémom, ktorý sa v texte objavil, nemorálne správanie tkáčov – pokrytectvo a klamárstvo. Snažia sa ich nepekné vlastnosti odhaliť.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia klásť otázky, melódiu vety.

Reflexia: Hodnotia danú aktivitu.

Pokračujeme v čítaní textu:

Jedného dňa si cisár povedal, že sa pozrie, ako ide tkáčom robota. Vzápätí si však spomenul, že látka je zázračná, a trochu sa zľakol. Pravda, on sa nemá čoho báť, ale predsa len... Radšej nech sa tam najprv ide pozrieť niekto iný. Pošlem ta svojho statočného starého ministra, pomyslel si. On tú látku istotne uvidí, lebo je múdry a čestne si plní svoje povinnosti.

Text sa končí:

A nahlas povedal: „Máte pravdu. Nie je to najhoršie. Musím s vami súhlasiť.“ Cisár spokojne prikyvoval a dvorania, ktorí videli to isté, čo ich pán, svorne opakovali: „Ó, to je krása! To je nevýslovná krása!“

Audiencia u cisára č. 3 – dvorania u cisára (rolová hra)

Úlohou žiakov je vstúpiť do role ministrov (dvoranov) a informovať cisára o krajine. Žiaci sú rozdelení do troj-štvorčlenných skupín, spomedzi seba zvolia ministra a spoločne pripraví informácie, ktoré cisárovi predloží určený žiak-minister. Učiteľ spolu so žiakmi určí o akých ministrov pôjde – minister, ktorý bude informovať o krajine, minister zahraničia, sekretár-tajomník, ktorý má na starosti denný program, minister školstva a podobne. O tom, ktorý minister vojde prvý, rozhodne osobný strážca cisára (do roly osobného strážcu vyberám žiakov, ktorí sú v danej triede v pozadí a nepovšimnutí).

Žiaci na prípravu majú 10 minút a na predkladanie návrhov cisárovi tri minúty, ak minúty nedodržia, osobný strážca ich vypoklonkuje z miestnosti. Je potrebné upraviť triedu. Vytvoríme tzv. tímovo pracovisko¹⁴ čiže okolo jednej lavice poukladáme stoličky podľa počtu skupiny.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia vyjadrovať svoje názory a akceptovať názory svojich spolužiakov, naučia sa naslúchať ostatným, čo predpokladá byť pozorný a sústredený, naučia sa byť ticho.

Reflexia: Žiaci hodnotia danú aktivitu.

Diskusia:

Na základe správania cisára a ministrov žiaci diskutujú o vlastnostiach cisára a ministrov.

Otázky, ktoré v diskusii žiaci zodpovedajú:

---

¹⁴ Sitná, D. 2009. Metody aktívneho vyučovania: spolupráce žáku ve skupinách. 1. vydanie. Portál, Praha. 2009 ISBN: 978-80-7367-246-1 s. 59

- Otázky: 1. Akých radcov mal cisár?
2. Aké informácie získal od radcov?
3. Mali radcovia rešpekt pred cisárom?
4. Prečo sa radcovia takto správajú?

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia plynulému jazykovému prejavu. Pokúsia sa o charakteristiku postáv aj napriek tomu, že s týmito poznatkami sa žiaci stretávajú až vo vyššom ročníku, no ak učiteľ pomôže žiakom, zvládnu to. Na tabuľu napíše niekoľko prídavných mien, ktoré vyjadrujú vlastnosti človeka. Žiaci slová poznajú, no nie vždy vedia význam daného slova, preto je potrebné to vysvetliť. Ako príklad môžeme uviesť: *pokrytecký človek – falošný, neúprimný človek, dvojtvárný; dôverčivý človek – ľahko dôveruje, ľahkoverný; hlúpy človek – ťažkopadný, obmedzený, nechápe súvislosti; naivný človek – príliš jednoducho pristupuje ku skutočnosti, nevie reálne odhadnúť;*

Reflexia: Žiaci hodnotia danú aktivitu.

Tretia vyučovacia hodina začína motivačnou fázou:

Motivácia: Zrkadlá

Učiteľ rozdelí žiakov do dvojíc. Žiaci sa postaví oproti sebe. Jeden z dvojice ukazuje, druhý ho musí presne napodobňovať. Potom sa vymenia. Ostatní žiaci hodnotia.

Nasleduje čítanie textu rozprávky: (na tejto hodine čítanie dokončíme)

A všetci cisárovi radili, aby si z látky dal ušit' nové rúcho na nastávajúcu slávnosť. Cisár tkáčov vyznamenal a vymenoval ich za hlavných dvorných tkáčov. (prvé vety) ...

Cisár sa vyzliekol a podvodníci ho začali parádiť. Tvárili sa, že mu obliekajú nohavice, potom vestu a všetko ostatné. Predstierali, že mu zapínajú gombíky, zaväzujú mašle a napokon rozhodili rukami, akoby cisárovi prehodili cez plecia plášť. A cisár sa zvrátil pred zrkadlom a obzeral sa zo všetkých strán.

A nahý cisár vykročil pod svojím baldachýnom ešte vznešenejšie a komorníci za ním niesli vlečku, ktorej nebolo. (posledná veta)

Zážitková fáza: Postava na papieri

Na veľký papier prekreslíme postavu niektorého žiaka. Figúra na papieri predstavuje cisára. Papier upevníme na pohyblivú nástenku a vytvoríme spolu so žiakmi sprievod mestom – cisár ide v čele sprievodu, za ním ostatní dvorania (žiaci).

Na hodine som opäť pripravila lístky s postavami a žiaci si z klobúka vytŕahovali svoju postavu. Príklady na postavy: dvorné dámy, hradní páni, radcovia, igric (stredoveký spevák; tu môžeme využiť žiakov, ktorí vedú hrať na ľubovoľný hudobný nástroj, vedú spievať), šašo, kastelán (správca hradu). Oslovený žiak predstaví svoju funkciu pri dvore (napríklad: Som dvorná dáma.)

Pohybujú sa voľne po triede, učiteľ dáva povel STOP, dvorania (žiaci) sa zastavia. Cisár (tabuľa) stojí v strede triedy a žiaci do siluety vpisujú svoj názor na otázku Čo si práve myslíš?

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia empatii, súciteniu s postavou. Uvedomia si, či môžu povedať pravdu alebo nie. Dokázali oceniť názor druhého a neodsudzovali inakosť názorov.

Reflexia: žiaci hodnotia, čo sa im na aktivite páčilo, resp. nepáčilo.

Zážitková fáza: Listy.

Žiaci vystupujú z rolí, sadnú si a píšú list cisárovi, „aby mu otvorili oči“.

Ďalšia vyučovacia hodina bude záverečnou a žiaci zhodnotia celú rozprávku. Hodinu začneme prerozprávaním celej rozprávky z pohľadu niektorej postavy. My sme na hodine vytvorili novú postavu, a to postavu klebetnice, ktorá „toto divadlo“ videla a vyrozprávala to všetkým.

Zážitková fáza: Tlačová konferencia

Táto aktivita je spoločným prienikom s mediálnou výchovou. Rolu cisára, ktorého si všimli všetky svetové médiá, vytvorí žiak buď na základe dobrovoľnosti, alebo si ho vyberie učiteľ (žiak by mal súhlasiť). Ide o osobu, ktorá „zdvihla“ všetkých novinárov a redaktorov, preto je potrebné vybrať vhodného aktéra. Z dvoch žiakov vytvoríme poriadkovú službu, ktorá riadi tlačovú konferenciu. Ostatní žiaci sú novinári a redaktori. Môžu pracovať aj v dvojiciach. Vytvorí si fiktívne mená (môžu si nechať svoje, ak súhlasia) a z ktorého časopisu, novín alebo iného média sú. V triede stoličky poukladáme do tzv. auditoria. Všetci žiaci majú desať minút na prípravu otázok a odpovedí.

Slova sa ujme jeden z poriadkovej služby, ktorý otvorí tlačovú konferenciu, privíta zúčastnených novinárov a redaktorov a vyzve ich na otázky. Žiak-novinár (redaktor) sa predstaví, napríklad: Som Janko Matuška zo súkromnej televízie Cisarovo.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia klásť otázky (zisťovacie a doplnňovacie), melódiu vety.

Dokážu napísať krátku novinovú správu.

Reflexia: žiaci hodnotia aktivitu.

Dôležitou časťou každej zážitkovej hodiny je hodnotenie (reflexia), ktoré robíme po každej hodine a potom aj po skončení danej témy. Ako námiet môžu pomôcť tieto otázky:

Ako sa ti páčila rozprávka?

Čo predstavuje dobro a čo zlo?

Ktorá aktivita (rola) ťa najviac zaujala a prečo?

Ktorú aktivitu (rolu) si nepochopil a prečo?

Moje postrehy: Zážitkové vyučovanie v piatom ročníku je zážitkom aj pre samého učiteľa. Už v žiadnom vyššom ročníku nie sú žiaci tak otvorení, spontánni a bezprostrední ako práve v tomto ročníku. Určite je to aj výberom literárneho textu, ktorým je rozprávka, a vekom dieťaťa. Na druhej strane tu však hrozí to, aby si žiaci nemenili zážitkové učenie s hraním.

3.2 Epická báseň

Epická báseň je veršovaný text, ktorý má základné črty rozprávania – má dej, ktorý sa odohráva v čase a priestore, má hlavné a vedľajšie postavy.

3.2.1 Štruktúra vyučovacej hodiny Turčín Poničan

Téma: Epická báseň – S. Chalupka: Turčín Poničan

Ročník: šiesty

Ciele vyučovacích hodín:

- Kognitívny – spozná morálne a spoločenské hodnoty,

- naučí sa pracovať v skupine,
    - vie definovať epickú báseň,
  - Afektívny – rozvinie sa pozornosť a počúvanie žiakov, rozvíja schopnosť reflexie a sebareflexie, rozvíja tvorivosť žiakov,
  - Psychomotorický – vie pracovať s knihou, vyhľadávať informácie, práca s IKT.
- Čas: 4 – 5 vyučovacích hodín

Motivácia: Hodinu začneme motivačnými otázkami zameranými na tému ohrozenia – Bol si niekedy v nebezpečnej situácii?

Ak si bol, o akú situáciu išlo?

Vystavil si niekoho nebezpečnej situácii?

Ak áno, vedel by si o tom porozprávať?

Čítanie textu básne (Literárna výchova 6). Po prečítaní básne sa opýtame žiakov ako na nich báseň zapôsobila, čo pochopili, čomu nerozumeli a zároveň vysvetlíme slová, slovné spojenia, ktorým nerozumeli resp. v danom kontexte to slovo im nedáva zmysel. Slová vypíšeme na tabuľu a vyberieme jedného žiaka, ktorý slová vyhľadá v elektronickom slovníku juls.savba.sk. Na našich hodinách sa najčastejšie opakovali tieto slová alebo slovné spojenia:

Padli Turci na Poniky – Turci napadli Poniky

Poniky - obec v okrese Banská Bystrica

Jelšina – jelšový porast, háj z jelší (listnaté stromy rastúce na vlhkých miestach)

Medzi krovím učupená – krčila sa medzi kríky

Robí muky – veľké trápenie

O koňa pripäl si ju – pripevnil si ju, priviazal si ju o koňa

Vláči – poťahoval po zemi

Po hrobline, po bodliaci – po hrboľatej zemi, po pichľavých rastlinách

Kaučukou – lano vyrobené z kaučukovníka

Hučia čaty - počuť vojská

Tri ráz mesiac už omladol – tri mesiace

Tiahnu nadol – smerujú na juhovýchod (Osmanská ríša)

Dač nového – niečo nové, čo sa nové stalo

Poniky rabovali – Poniky (obec. dedinu) lúpili, ničili, zbýjali

Ak je potrebné text prečítame ešte raz. Báseň má dej, príbeh. Opýtame sa žiakov, čo tvorí príbeh. Ako každý príbeh aj tento má postavy. Opýtame sa žiakov, ktoré postavy vystupujú v danej básni.

Zážitková fáza: Prerozprávanie deja prostredníctvom postáv.

Žiaci sedia v kruhu. Rozdelíme postavy z básne žiakom a požiadame ich, aby vyrozprávali príbeh, ktorý sme čítali z pohľadu danej postavy. Ako prvá postava je postava stareny, ktorej žiaci môžu dať aj meno a priezvisko (napríklad žiaci na našej hodine pomenovali túto postavu starinka Žofia Poníková). Ďalší žiak vyrozpráva príbeh z pohľadu Turčina, potom jeho ženy (žiaci ju nazvali pani Nadide). To sú hlavné postavy, ktoré môžeme rozšíriť o ďalšie, napríklad o susedu, ktorá žila v susedstve stareny, malého chlapca z dediny, ďalšieho tureckého vojaka a podobne.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučili počúvať druhého, dokázali hovoriaceho vnímať tak, že nemali problém pokračovať v rozprávaní príbehu jeho postavy. Vedia, že aj z veršovaného textu vieme vyrozprávať dej, vymenovať postavy a rozdeliť ich na hlavné a vedľajšie.

Učiteľ vyzve žiakov, aby definovali epickú báseň.

Reflexia: Žiaci zhodnotia aktivitu, vyhodnotia, ktorá postava najlepšie dokázala vyrozprávať príbeh.

Druhú vyučovaciu hodinu začneme prečítaním prvej s druhej strofy z rovnomernej básne.

*Jajže bože, strach veľiký:
padli Turci na Poniky;
padli, padli o polnoci:
Jajže, bože, niet pomoci.*

*Ludia boží, utekajme,
zajať Turkom sa nedajte:
a čo mladô – zutekalo,
A čo mladô – nevládalo.*

Zážitková fáza: Strach

Žiakov rozdelíme do štyroch skupín. Prvá skupina vyjadří strach pantomímou, ktorá rozvíja predstavivosť u žiakov, ale zároveň aktivuje aj vlastné skúsenosti. Druhá skupina predstaví strach ako zvuk. Tretia skupina zdramatizuje strach, štvrtá skupina strach namaľuje. Určíme žiakom časový limit 10 - 15 minút.

Trieda si bude vyžadovať aj iné priestorové usporiadanie. Vytvoríme tzv. pracovné hniezda čiže jednu lavicu alebo bez lavice (podľa toho, čo skupina vytvára) a okolo nej stoličky.

Čo sa žiaci naučili: Každý žiak v tejto aktivite má možnosť ukázať svoje schopnosti, pretože niekto je dobrý sluh a vie spievať, druhý má problém s vyjadrovaním, tak si vyberie pantomímu, ďalší je dobrý v maľovaní a podobne. Dokáže prežiť zážitok a nadobudnúť novú skúsenosť.

Reflexia: Necháme žiakov hodnotiť svoje pocity z danej aktivity, ale aj hodnotenie ostatných spolužiakov.

Zážitková fáza: List

Tretia a štvrtá strofa hovorí o správaní sa Turčina k starej žene. Žiaci dostanú inštrukciu od učiteľa: Na ktoré slová si spomenieš, keď si pomyslíš na svoju starú mama a starého otca? Tieto slová použi v liste, ktorý napíšeš svojim starým rodičom. Môžeme túto úlohu dať ako domácu úlohu a ďalšiu hodinu začneme čítaním listu.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučia pochopiť starých ľudí. Dokážu štylizovať vety a prostredníctvom nich vyjadrovať svoje pocity.

Zážitková fáza: Mapa

Žiaci pracujú vo dvojiciach. Ich úlohou je vytvoriť mapu, ktorá by znázorňovala cestu z Poník do Osmanskej ríše (Turecka). Na mape znázorňujú rieky, pohoria, mestá a dediny. Časový limit je 15 minút.

Obrázky máp – žiacke práce. Foto: súkromný archív

Zážitková fáza: Rozprávanie

Žiaci v dvojiciach si pripravia krátke rozprávanie, ako cestovali. Používajú pri tom mapu, ktorú vytvorili. Môžu meniť postavy, čas, no miesto musí súvisieť s danou mapou.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa zdokonalia v slovnej fluencii, v tvorivosti a obrazotvornosti.

Na ďalšej vyučovacej hodine pokračujeme krátkym motivačným rozhovorom.

Zážitková fáza: Rozhovor

Krátky rozhovor, trvajúca maximálne desať minút, v ktorom žiaci by sa mali vyjadrovať a odpovedať na otázku: Spievala ti mamka uspávanku?.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučili vyjadriť svoje myšlienky.

Zážitková fáza: Tvorivé písanie – tvoríme uspávanku.

Inštrukcia – predstavte si, že všetky uspávanky, ktoré sme poznali, zmizli. Vašou úlohou je napísať uspávanku. Žiaci sú časovo obmedzení – 10 minút.

Príklady žiackych prác:

Spi dieťa, mám ťa rád, // keď budeš spať, dám ti dar, // dar z lásky, veľká dar, // že ťa budem mať navždy rád. (R. K. VI. ročník)

Spi dieťaťko, krásne spi, // mamka ti v čas navarí. // Neboj, Turčín už nepríde, // ved' to syn on mi je. // Pospinkaj si sladko aj hodinku, // a ja ťa budem hladkať po líčku. (V.S. VI. ročník)

*Spi dieťaťko, spíže, // strach veľiký ide. // Turci nás napadli, // starenku ťahali.
Spi dieťaťko, spíže. // Aspoň jeden sníček // Mamka ti v Turecku, kúpi medovníček. (K.S. VI. ročník)*

Nasleduje prezentácia, niektorí žiaci, hudobne nadaní, môžu uspávanku zaspievať.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci dokázali vytvoriť viazaný, veršovaný text. Dodržiavali rytmus, vytvárali rýmy. Mnohé uspávanky boli obdobou ľudových uspávanok.

Reflexia: Žiaci hodnotia danú aktivitu.

Zážitková fáza: Symboly

Pod pojmom symbol rozumieme konkrétny predmet na označenie nejakého abstraktného pojmu (podľa elektronického slovníka juls.savba.sk). Túto aktivitu začneme krátkym rozhovorom, aké symboly žiaci poznajú. Ako príklad môžeme uviesť zdvihnutý palec, ktorý znamená výborne a podobne. Žiakov rozdelíme so 3 – 4 skupín, priestorovo upravíme triedu, žiaci pracujú v tzv. pracovných hniezdach. Ich úlohou je vytvoriť nové symboly, ktoré by sme používali na našej škole. Žiaci pracovali veľmi usilovne a s nadšením, pretože veľkou inšpiráciou sa stal facebook.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučili pochopiť, čo je symbol a akú úlohu má v živote človeka. Naučili sa pracovať v skupinách, medzi sebou komunikovať a radiť sa. Dokázali prijať názor svojho spolužiaka aj napriek tomu, že bol iný. Učiteľ otázkami zistí, či si žiaci všimli symboly v básni. Odpoveď žiakov bola jednoznačná, vidieť to aj na mapách, kde zakresľovali krížiky (kresťanstvo). Symbol islamského náboženstva žiaci ešte nepoznajú (je to učivo občianskej náuky v 7. ročníku), preto učiteľ tento symbol žiakom ukáže a vysvetlí.

Reflexia: Žiaci hodnotia danú aktivitu.

Reflexiu robíme aj po skončení celého celku. Na tabuľu pripravíme pomocné otázky:

Ako sa ti páčil príbeh? Čo ťa najviac zaujalo v tomto príbehu?

Čo sa ti na hodinách páčilo/nepáčilo?

Na týchto hodinách som si uvedomil.....

Na budúce by som .....

Moje postrehy: Podnet na vyučovanie tejto témy zážitkovou formou mi dali samotní žiaci, ktorí si zážitkové aktivity vyskúšali už v piatom ročníku. Spočiatku to vyzerá tak, že samotná báseň neponúka veľa – krátky stručný dej, tri postavy – no aj napriek krátkemu textu dokážeme objaviť veľa.

3.3 Lyrická báseň

Lyrická báseň je veršovaný, viazaný text, ktorý vyjadruje subjektívne názory, pocity a city, myšlienky a postoje básnika. Nemá dej. Využíva básnické prostriedky – metaforu, personifikáciu, prirovnanie, epitetón – ktorými danú myšlienku ešte viac umocní.

Na našich hodinách s lyrickou básňou pracuje zriedkavo. Okrem uvedenej hodiny formu zážitkového učenia sme využili aj pri ľúbostnej poézii.

3.3.1 Štruktúra vyučovacej hodiny – Nehaňte ľud môj

Téma: A. Sládkovič: Nehaňte ľud môj

Ročník: deviaty

Ciele vyučovacích hodín:

- Kognitívny – spozná morálne a spoločenské hodnoty, naučí sa pracovať v skupine, vie definovať lyrickú báseň,
- Afektívny – rozvinie sa pozornosť a počúvanie žiakov, rozvíja schopnosť reflexie a sebareflexie, rozvíja tvorivosť žiakov,
- Psychomotorický – vie pracovať s knihou, vyhľadávať informácie, práca s IKT.

Čas: 2 vyučovacie hodiny

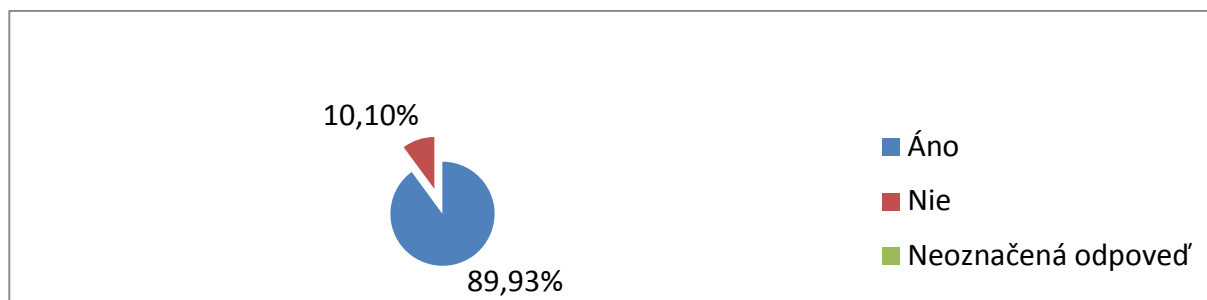
Motivácia: Žiaci dostali na hodine mediálnej výchovy domácu úlohu vytvoriť a urobiť anketu medzi žiakmi našej školy. Vytvorili štyri otázky. Ankety sa zúčastnilo 150 žiakov 5. – 9. ročníka Základnej školy v Raslaviciach. Žiakov rozdelíme do štyroch skupín. Každá skupina počas dvoch minút prezentuje výsledok ankety.

Skupina č. 1 - otázka: Rozmýšľal si niekedy o tom, že si Slováč?

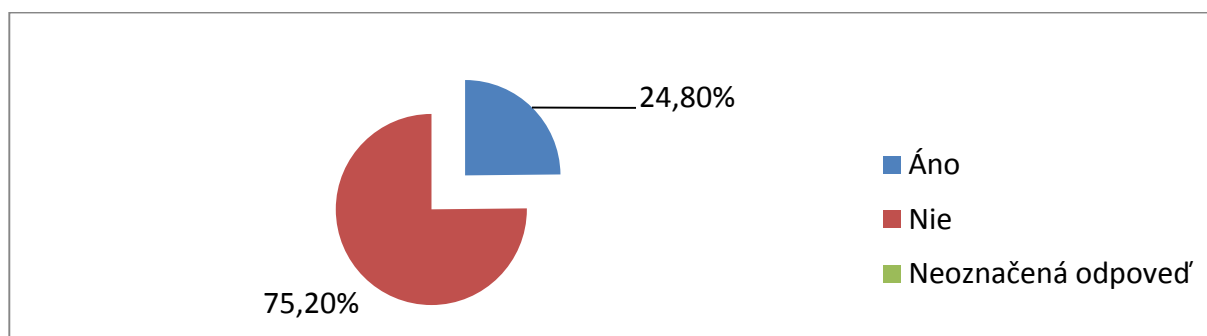
Graf č. 1: Prameň vlastný

Skupina č. 2 - otázka: Bol si niekedy hrdý na svoj národ?

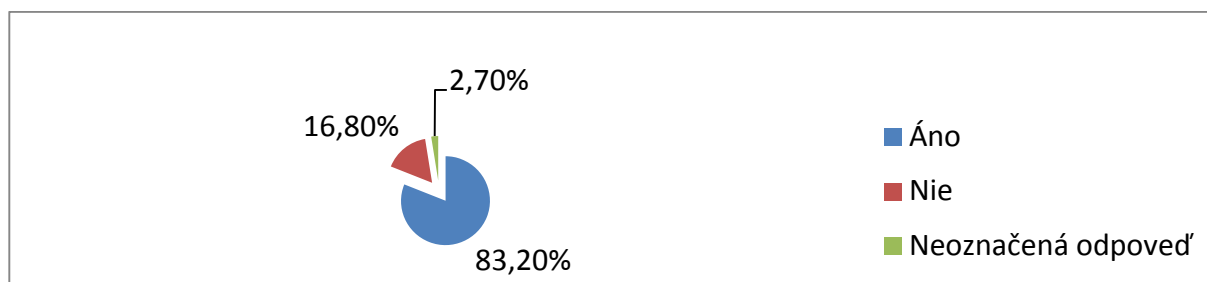
Graf č. 2: Prameň vlastný

Skupina č. 3 - otázka: Hanbil si sa niekedy za svoj národ?

Graf č. 3: Prameň vlastný

Skupina č. 4 – otázka: Žiješ na Slovensku rád?

Graf č. 4: Prameň vlastný

Zážitková fáza: Diskusia

Nasleduje krátka diskusia zameraná na výsledky ankety.

Čítanie textu: A. Sládkovič: Nehaňte ľud môj (na hodinách využívam gramofón a nahrávky recitácií básní). Po vypočutí prednesu básne sa pýtame žiakov na pocity z vypočutého textu.

Aký dojem, náladu máte z básne?

Pri ktorých miestach ste zneistili?

Porozumeli ste významu básne z prvého čítania (počutia)?

Ďalšie čítanie prenecháme žiakom, pri čom žiaci si poznačujú slová, ktoré sú im neznáme alebo v danom kontexte nezrozumiteľné. Po prečítaní vyzveme žiakov, aby neznáme slová vyhľadali v elektronickom slovníku juls.savba.sk.

Slávy svojej minulej sklad – skladisko slávnej minulosti;

Odhodok – nepotrebná vec, odpadok, v súvislosti s básňou odpadlák;

Čriedy a bravy – väčšia skupina zvierat (ovce, kone hovädzieho dobytku), stádo a krmna ošípaná, vyrezaný samec svine;

Žertvuje – obetuje;

Tým prvá hodina končí. Učiteľ oboznámi žiakov s úlohami nasledujúcej hodiny. Rozdelí ich do dvoch skupín. Jedna skupina bude žalovať slovenský národ (žalobca) a druhá skupina bude obhájovať (obhajca). Domácou úlohou žiakov je pripraviť sa na tieto úlohy:

❖ Žalobca - skupina žiakov si vypracuje žalobu.

Pracuje sa argumentmi: ľud mladý, ktorý nemá dejov - históriu, ľud hlúpy, nevzdelaný, ľud malý a chudobný, tichý a bez úcty (bez sebedovolenia).

❖ Obhajca - skupina žiakov pracuje na spracovaní čo najpresvedčivejšej obhajoby.

Obhajoba využíva oslovenie žaloby – klebetárski posmievači, slepí sudcovia, ústa nečisté. Spolupracuje s odborníkmi.

❖ Sudca - prinesie si bibliu.

❖ Porota - skupina žiakov, ktorá si zapisuje argumenty (tvrdenie, vysvetlenie a dôkaz) pre a proti, vyhodnocuje, hodnotí priebeh aj po formálnej stránke, v závere súdneho pojednávania napíše každý porotca, kto je vinný a odovzdá to sudcovi.

❖ Strážca poriadku - hodnotí po formálnej stránke – medziľudské správanie, pravidlá škriepky, snaží sa o poriadok, navrhuje pokuty sudcovi za nevhodné správanie.

❖ Novinár - zapisuje priebeh súdneho pojednávania.

❖ Narušitelia - rozdelení do dvoch skupín, jedna skupina podporuje obhajobu, druhá žalobu, svoju nespokojnosť vyjadruje aj mimojazykovými prostriedkami.

❖ Svedkovia : expert na dejiny historik – pripraví si krátky výťah slovenských dejín, folklorista – pripraví si národné zvyky a obyčaje, literárny historik – pripraví si ukážky zo slovenských rozprávok, povestí a bájí.

Zážitková fáza: Súdny proces

Najprv si priestorovo pripravíme triedu. Ide o modelovanie súdneho procesu, ktorý sa začína vypočutím žaloby, potom pokračuje vypočutím obhajoby (argumenty pre a proti), vypočutie svedkov, všeobecná rozprava. Počas celého procesu strážcovia poriadku dbajú na to, aby bol poriadok, nepoužívali sa neslušné a nespisovné slová, aby aj napriek rozdielnym názorom boli k sebe milí.

Vyhodnotenie: Porota hodnotí (jeden zástupca poroty) obsahovú a formálnu stránku a výsledky (lístočky) poroty odovzdáva sudcovi, ktorý vyhlási víťaza.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučili vcit'ovať do danej úlohy, rozvíjať fantáziu a obrazotvornosť, formovať právne vedomie (medzipredmetové vzťahy s občianskou náukou), vyjadrovať argumenty a proargumenty, rozvíjať schopnosť počúvať druhých, rozvíjať slovnú fluenciu, zažiť príjemné, ale aj nepríjemné situácie.

Reflexia: Učiteľ spolu so žiakmi vyhodnotia vystupovanie zúčastnených, priebeh, formálnu stránku prejavu - kultúru reči, obsahovú stránku prejavu - presvedčivosť argumentov a protiargumentov. Svoje hodnotenia porovnávajú s hodnotením poroty.

Obmena:

K tejto hodine ponúkame aj obmenu, ktorá spočíva v tom, že uprostred obhajoby sme vyzvali žiakov, aby si vymenili úlohy. Ten, kto obhajoval sa stal žalobcom, a ten, ktorý bol žalobca, sa stal obhajcom. Inými slovami, vymenili si úlohy a tak mohli sa vžiť do pozície toho druhého. To prinieslo zo začiatku určité ťažkosti, no za krátky čas začali používať argumenty, ktoré používali tí druhí. Z toho vyplýva snaha vžiť sa „do kože toho druhého“.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučili flexibilitu, slovnej fluencii, nezávislému mysleniu a naučili sa prijať konflikt.

Moje postrehy:

Túto metódu tvorivej dramatiky realizujem na hodinách literatúry 9. ročníka už niekoľko rokov. Hodiny, na ktorých žiaci boli výborne pripravení, modelovali naozajstné súdne procesy – prekrikovanie, nervozita. Žiaci sami prichádzali na to, že slabá príprava, dáva možnosť tým lepšie pripraveným. Nie stále sa hodnotenie poroty zhoduje s hodnotením celej triedy.

3.4 Dráma

Dráma je jeden zo základných druhov umeleckej literatúry popri lyrike a epike. Základným znakom drámy je neprítomnosť rozprávača. Dej je tvorený prostredníctvom dialógov a monológov postáv, ktoré môžu byť veršované i neveršované.

Z dramatických žánrov sa na hodinách literárnej výchovy stretávame s divadelnou hrou a jej žánrami (komédia, tragédia, činohra), s muzikálom (9. ročník) a s filmovou a televíznou rozprávkou (5. ročník).

3.4.1 Štruktúra vyučovacej hodiny - Cyrano z predmestia

Téma: Muzikál – Cyrano z predmestia

Ročník: ôsmy (pre nereformované ročníky), deviaty (pre reformované ročníky)

Ciele vyučovacích hodín:

- Kognitívny – spozná morálne a spoločenské hodnoty, naučí sa pracovať v skupine, vie definovať pojem muzikál,
- Afektívny – rozvinie sa pozornosť a počúvanie žiakov, rozvíja schopnosť reflexie a sebareflexie, rozvíja tvorivosť žiakov,
- Psychomotorický – vie pracovať s knihou, vyhľadávať informácie, práca s IKT.

Čas: dve vyučovacie hodiny

Na prvej vyučovacej hodine sa žiaci oboznámia s textom (libretom) muzikálu.

Motivácia: Hodinu učiteľ začne motivačnou piesňou *Ja nemám lásku v malíčku*, ktorú prehrá na CD prehrávači. Opýta sa žiakov, či túto pieseň niekedy počuli resp. či ju poznajú. Takmer nikto zo žiakov túto pieseň nepozná (jedna žiačka ju poznala). Pokračuje motivačnými otázkami:

Pozná z vás niekto nejaký muzikál?

Vedeli by ste mi vymenovať muzikály, ktoré ste videli v niektorom médiu?

Expozícia: Učiteľ formou krátkej prednášky oboznámi žiakov s prvým slovenským muzikálom *Cyrano* z predmestia skladateľov Mariána Vargu a Pavla Hamela a textárov Kamila Peteraja a Jána Štrassera. Premiéru mal v októbri 1977 na Novej scéne v Bratislave. Autorkou je Alta Vášová, ktorá dej situovala na kraj veľkomesta. Je obdobou klasickej divadelnej hry *Cyrano z Bergeracu*.

Nasleduje čítanie textu. Žiakov rozdelíme postavy. Pokusíme sa o zdramatizované čítanie.

Zážitková fáza: Tvorivé písanie – obmena žánru

Na začiatku tejto časti hodiny niektorý žiak stručne vyzpráva dej. Úlohou žiakov, ktorí pracujú v skupinách v tzv. pracovných hniezdach, je napísať tento dej ako sci-fi, horor, ako epickú báseň a ako telenovelu. Text má byť stručný minimálne desať a maximálne pätnásť viet. Nasleduje prezentácia, ktorá môže byť aj motiváciu nasledujúcej vyučovacej hodiny.

Na druhej vyučovacej hodine sme pracovali s metódami zážitkového učenia.

Motivácia: Motivačný rozhovor alebo prezentácia prác z predchádzajúcej hodiny

Zážitková fáza:

Žiaci sú rozdelení do skupín na základe toho, akú úlohu chcú robiť. Úlohy sú zobrazené na interaktívnej tabuli. Pracujeme s učebnicou Literárnej výchovy 9.

Prvá skupina bude potrebovať výkresy, farbičky a ich úlohou je nakresliť tento muzikál ako komiks. Druhá skupina vytvorí nový záver a napíše ho ako prózu. Tretia skupina vytvorí báseň alebo pieseň o láske, ktorá by charakterizovala dnešnú mládež (žiaci vytvorili v štýle hip-hopu). Štvrtá skupina zdramatizuje časť muzikálu (podľa učebnice). Piata skupina vytvorí kostým. Na „výrobu“ tohto kostýmu použije papier. Časový limit 15 – 20 minút. Nasleduje prezentácia a hodnotenie.

Čo sa žiaci naučili: Žiaci sa naučili „predať svoju prácu“ a byť za to hodnotení. Dokázali prijať kritiku. Naučili sa nové literárne poznatky: tvorcovia divadelnej hry – herci, kostyméri, scenáristi, výtvarníci a podobne.

Moje postrehy: Muzikál v nereformovaných ročníkoch sa preberal v ôsmom ročníku. Túto tému som zážitkovou formou objavovala teda s ôsmakmi. Žiaci radi pracovali, pretože téma im bola blízka.

ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo zážitkové vyučovanie literatúry, ktorého význam spočíva hlavne v sebapoznaní, v rozvoji osobnosti žiaka, kreativity či spontánnosti. Zároveň umožňuje získať žiakovi vedomosti a schopnosti získané na základe skúsenosti, vďaka čomu si ich oveľa rýchlejšie zapamätá.

Naše vyučovacie hodiny potvrdili, že žiaci boli aktívni počas celej vyučovacej hodiny, zatiaľ čo tradičné hodiny túto aktivitu absentujú. Naučili sa slobodne vyjadrovať svoj názor bez toho, aby mali nejaké zábrany. Vďaka reflexii (na konci každej zážitkovej fázy) dokázali bojovať s trémou a neistotou. Ak sa má škola zmeniť, myslím, že je to jeden z moderných pedagogických spôsobov, pri ktorom sa nebudú „mučiť“ ani žiaci, ani učitelia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. Bekéniová, Ľ. 2001. Metodické námety na tvorivú dramatikú v škole. Prešov. Metodické centrum Prešov. 2001. ISBN 80-8045-235-0
2. Brestenská, B. a kol. Premena školy s využitím informačných a komunikačných technológií. 1. Vydanie. ELFA, s.r.o., Košice. ISBN: 978-80-8086-143-8
3. Inovácie vo vyučovaní jazyka a literatúry. 2008. Katedra komunikačnej a literárnej výchovy, Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity, Prešov. 2008. ISBN 978-80-8068-795-3
4. Petříková, D. 2010. Literárna výchova pre 6. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom. 2010. VKÚ, a.s. Harmanec, 2010. ISBN 978-80-8042-626-2
5. Petříková, D. 2011. Literárna výchova pre 9. ročník základných škôl a 4. ročník gymnázií s osemročným štúdiom. 2011. VKÚ, a.s. Harmanec, 2011. ISBN 978-80-8042-626-2
6. Sitná, D. 2009. Metody aktívneho vyučovania: spolupráce žaku ve skupinách. 1. vydanie. Portál, Praha. 2009 ISBN: 978-80-7367-246-1
7. Štátny vzdelávací program. Slovenský jazyk a literatúra. ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie, ŠPÚ, Bratislava, 2009.
8. <http://citajmedetom.pravda.sk/klasicke-rozpravky/clanok/19423-cisarove-nove-saty/>

